

Davor Kernel

PISMA AVSTROOGRSKEGA VOJAKA 1917 - 1918

Pisma poročnika Lea Mežana,¹ ki sem jih dobil od g. Albina Markovčiča, se delijo na tri sklope: na pisma kot taka, na dopisnice in na razglednice (tri). Prvo pismo je z dne 14. januarja 1917 (v bistvu je dopisnica), zadnje pa seže v 13. junij 1918 (tudi to je dopisnica). Vseh pisem je štiriinpetdeset, vendar se verjetno vsa niso ohranila (obstaja možnost, da so izgubljena, ker ritem odpisovanja ni enakomeren in se nekatere teme izključujejo). Kljub vsemu so dovolj zanimiva in vredna obravnave. Zakaj? Pisma o vojnih dogodkih povedo zelo malo, kar pa je precej razumljivo, saj je obstajala cenzura, ki je prepove-

dala podrobneje opisovati kakršnekoli vojne dogodke in pripetljaje. Glavna poanta pisem je vsekakor podajanje občutij vojaka -, zlasti tesnobe, ki je prevladovala v prvih bojnih linijah - poleg tega pa nam pisma spregovorijo tudi o vojakovih značajskih potezah. Za boljše poznavanje poročnika Lea Mežana bi bilo vsekakor zelo dobrodošlo, če bi se ohranila tudi pisma gdč. Jože Kobal, s katero si je "naš" vojak dopisoval. Toda pisma Jože Kobal so se s smrtjo poročnika Lea Mežana žal za vedno izgubila.

Kot je razvidno že iz pisem, so le-ta prihajala na dva naslova: v Šembije pri Knežaku in v Studeno. Zakaj? Joža Kobal je bila v Šembijah nastavljena za začasno učiteljico že 25. septembra 1913. Kot začasna učiteljica je tamkaj službovala do 28. decembra 1916, od 29. decembra 1916 do 8. oktobra 1919 pa je bila zaposlena za stalno. Ker pa se je rada vračala tudi domov, so nekatere pisma (dve pismi in dve dopisnici) prišla na njen domači naslov v Studeno. Leo ji je večkrat pisal, toda mnogokrat se je zgodilo, da pismo ni prišlo na zaželjeni naslov. Zato se nekatere dopisnice in pisma zaključujejo precej podobno: "Ne vem, če Vas bom še našel tam. Pismo prejel. Prav lepa hvala. Odgovorim na drug naslov. Pišite takoj, kje ste. Prisrčno pozdravljeni." (pismo 8)

¹ Leo Mežan se je rodil leta 1894 (verjetno) v Ljubljani. Mobiliziran je bil 18. junija 1915. V obdobju prvih ohranjenih pisem je bil dodeljen v t.i. gorsko stotnijo št. 13 v 27. pešpolku. Že 19. decembra 1915 je bil povišan v desetnika. V začetku leta 1917 je bil premeščen v III. poljsko stotnijo 4BH. 9. maja 1917 je dobil Karlovo medaljo za hrabrost II. reda z obrazložitvijo, da je z neverjetno hrabrostjo zadrževal napredovanje sovražnih sil. 4BH je bil tudi zadnji polk, v katerem je opravljal svojo vojaško dolžnost. Z njim je prodiral skozi Furlanijo do reke Piave, kjer se je fronta ustalila. Naziv poročnika je verjetno dobil šele leta 1918. Ubit je bil 16. junija 1918 na hribu Mt. Salarolo. Pokopan je v kraju Rosai pri mestu Feltre. (Podatke o Leu Mežanu hrani Kriegersarchiv (Vojni arhiv) na Dunaju. Glej: Sterberegisterheft des bösnisch-herzegovinisches Infanterie Regiment Nr. 4 für Monat Juni 1918 in Grundbuchevidenz: Haupt-Grundbuchsblatt.)

Da bi se z Leom kdaj srečala, ni neposrednih dokazov (sorodniki ne vedo ničesar o njeni mladostni ljubezni; iz pisem se tega ne da razbrati). Zato je verjetno šlo predvsem za t.i. "dopisno" ljubezen, ki ji ni bilo usojeno prerasti v pravo.

Razlaga pisem in dopisnic – občutki vojaka in njegova usoda

Pisma, dopisnice in razglednice, ki sledijo, so svojevrstni dokumenti, ki predstavijo obdobje in posameznika. Seveda bom, zaradi večje verodostojnosti, pisma podal v nespremenjeni obliki. Ne glede na jezikovne in druge napake, bo transkripcija enaka originalu, tako po pomenu kot tudi po vsebini.

Takšna pisma so ne le neizčrpen vir za preučevanje dogajanja na fronti (sistem bojevanja, vojaška disciplina, bojna pripravljenost, prehrana vojakov in njihovo življenje nasploh, odnos do vojne, cenzura), temveč tudi življenja v zaledju (rekvizicije, racionalizacije hrane, problem delovne sile), obenem pa tudi zgovorna priča o čustvovanju preprostega, slovenskega vojaka v tistem času². Tako imenovani drobni, zasebni viri³ lahko dopolnijo sliko, ki se je izoblikovala ob raziskovanju uradnih virov. Tovrstni viri pričajo, da so slovenski vojaki vojno doživljali kot travmo in v poskusih racionalizacije vseh presunljivih doživetij, so v narodnostnem interesu le redkokdaj našli zadostno opravičilo za trpljenje, ki jim ga je prizadejala vojna⁴.

Slogovne poteze pisem

Vsa ohranjena pisma so torej prepisana v originalu, tako po pomenu kot tudi po vsebini. Če bi namreč pisma transkribiral po pravilih slovenskega knjižnega jezika, bi na nekaterih mestih dobila povsem drugačen pomen. Pri prepisovanju pisem sem se držal treh pravil:

1. Besede, ki vsebujejo pravopisne napake, niso popravljene, ampak so prepisane v originalu.

² Franc Reberšek. *Pisma slovenskega vojaka iz prve svetovne vojne (Za tisk pripravil in opombe prispeval Janez Cvirn v sodelovanju z Antonom Šepetavcem)*, Borrec 8 - 9, 1988, str. 768

³ Marta Verginella. *Soška fronta v slovenskem tisku in zapiskih slovenskih vojakov. v: Andreas Moritsch in Gudmund Tributsch. Soški protokoli - Razprave iz simpozija. Ljubljana - Celovec - Dunaj 1994, str. 54*

⁴ *Ibidem*.

2. Osnovna delitev (običajna) pisem je tričlenska: uvod, jedro in zaključek. Večina naših pisem nima take členitve, ampak se deli na odstavke (običajno so več kot trije).

3. Pri vsakem pismu je pripisana številka v oglatem oklepaju. Sledijo besede pismo, dopisnica ali razglednica (odvisno od poštna pošiljke) ter popolni naslov (naslov pošiljatelja in prejemnika).

Z estetskega vidika so pisma zelo sprejemljiva. Naslovoma na vrhu sledi *nagovor*, ki se razlikuje od pisma do pisma: "Cenjani", "Joža", "Draga Joža", "Duša moja", "Dragica" in "Moja Joža". Najpogosteje uporabljeni besedi sta *Cenjani* in *Joža*. Nagovoru sledi *uvod* (če gre za pismo, sledi ustrezna členitev, če pa gre za dopisnico te členitve ni). Včasih tudi v pismih ni uvoda, ker npr. zaradi pomanjkanja papirja Leo Mežan ni hotel dolgozvesti, pač pa je napisal le bistveno. Če pa je uvod, se ta navezuje direktno na jedro (tu o klasični tričlenski delitvi ne moremo govoriti) ali pa gre za klasični uvod, kot v pismu št. 14: "Po vseh teh dneh in njih odgovorih, slednjič prišel za par ur do mira. Nekaj me čudi, da se izpišem, nekaj kar kliče iz pomladi k meni, tu na te gričke, ki žare naprej v dimu in ognju v teh dneh polnih svetlobe." Sklep ali zaključek vsebuje pozdrave in želje, namenjene gdč. Kobal in ni dodan po občutku, brez oblikovne skrbnosti, pač pa se nakazuje že v jedru (običajno gre za nadaljevanje izpovedi ljubezni, ki prevladuje v pismih).

Zelo zanimiva je tudi tvorba "naklonskih" povedi, ki nakazuje, da Mežanovo pisemsko izražanje razkriva tudi čas, v katerem je živel in pisal, npr.: "Zelo, zelo mi bodele ustregli. Bodele?" (pismo 16) Na ta čas kažejo tudi nekatere besede – arhaizmi: solnce, senj, gorkota, rudeči, umerje, razven, izskozi... Vse skupaj podkrepi tudi *nepravilni vrstni red besed v povedi*, npr.: "Bil³ nisem² takrat¹ doma⁴" – pravilno: Takrat nisem bil doma (pismo 48).

Ločila, ki so bistvenega pomena, so uporabljena zgledno, vendar ponekod nedosledno. Pika je v uporabi redno, podobno tudi vprašaj in kličaj. Nekoliko slabše je z vejico. Temu botruje tudi dolžina stavkov, ki je v nekaterih primerih pretirana, npr.: "Ampak mi smo bolj reveži, pa kljub temu, kdo bi zamudil priliko, da se ne bi izplakal, da ne bi povedal, kako težko, kako bridko je včasih, da mora človek nositi vso bol sam". (pismo 7) Ponekod je vejic preveč, dru-

god spet premalo: "Če bo luči pišem pismo." (pismo 42)

Ob prebiranju pisem opazimo, da na nekaterih mestih besede niso pravilno napisane. V teh primerih gre za t. i. *vokalno redukcijo* ali *samoglasniško krnitev*, t. j. slabitev barvne in jakostne izrazitosti kratkih samoglasnikov (duš - pravilno duši, bli - pravilno bili, drug - pravilno drugi, povedat - pravilno povedati...). S pravopisnega zornega kota je kajpak še bolj moteče *fonetsko načelo zapisovanja besed*⁵. Tega je sicer zelo malo, toda vseeno se najde nekaj takih besed, npr. britke - namesto bridke (pismo 16). V pismih Lea Mežana je tudi kar nekaj tujk in popačenk.⁶

Značajske poteze poročnika Lea Mežana

Pisma, dopisnice in tri razglednice nam razjasnijo marsikatero avtorjevo značilnost. Mož, ki je pisal ta pisma, je bil zelo razgledan in načitan: "Berem Ano Karenino, da se pobaham po otročje." (pismo 32) Njegov pogled na svet je poln upanja in pričakovanj, obenem pa tudi poln pesimizma: "Pač zato, ker čepim noč in dan v tej luknji brez solnca med nračnimi ljudmi, ki čakajo vsi z menoj vred življenja in smrti. Če pa človek pokuka ven izskozi palisado pa vidi, da je še življenje tam zunaj, so lepi dnevi in rdeči sneh." (pismo 4) Na trenutke zaupa v Boga, toda ve, da potrebuje še kaj drugega, če hoče doživeti boljši jutri: "Bogzna, kako prijetno bi bilo gori ležati na hrību in čakati granat. Pa gre in usoda odlaga. Mogoče prihajajo še boljši časi." (pismo 21)

Podobno kot drugod se je tudi v prvih bojnih linijah čutilo pomanjkanje. Poleg hrane je primanjkovalo tudi najosnovnejših stvari, ki jih

⁵ Franc Reberšek, n. d., str. 771

⁶ *Confoter* - iz *confiteor* (lat.) - spoved, pokora, spokorna molitev - pismo 2; *gašancali* - popačenka; iz *šance* - obrambni nasip: *utrđiti se*, *zavzeti šance* - pismo 2; *O tempora o mores* - lat. izrek - *Kakšni časi, kakšne navade* - pismo 2; *kanalija* - lat. - *sodrga, drhal* - pismo 4, *excentrični* - lat. - *čudaški* - pismo 4; *Kalabrež* - zaničevalni naziv za Italijana - pismo 7; *Geirterstunden* - nem. - *čari* - pismo 9; *štimunga* - pop. iz nem. - *razpoloženje* - pismo 12; *babel* - pop. - *boj, borba* - pismo 25; *holm(i)* - pop - *gozd* - pismo 38, *momci* - srh. - *fantje* - pismo 38; *kupio sami gospodine* - srh. - *kupil sem, gospod* - pismo 38; *magarci* - srh. - *osli* - pismo 38; *žnorca* - *dtalektizem* - iz konteksta: *po ustalenem redu* - pismo 48; *zamorci* - *slabšalno, pejorativ* - zaničevalni izraz za črnce - pismo 48.

človek potrebuje za vsakdanje življenje: "Reveži smo tu, še papir je pošel. Vam vsaj tega ne manjka." (pismo 5); "Imejte se dobro pri štrukljih. Vas že obiščem, glejte, da bodete kaj dobrega zvarili za moj pokvarjen želodec in bolno srce." (pismo 7) Ob Soči je zelo primanjkovalo vode, bilo je veliko premalo zgrajenih vodovodov. Ker so padavinske vode zastrupljala trupla, ki so ležala na bojišču, je bilo treba vodo na bojne položaje prinašati od daleč. Trupla so zasmrajala zrak. Včasih, kadar mrtvih niso mogli dovolj hitro spraviti z bojišč, so se morali zadovoljiti le s čiščenjem jarkov in postojank.⁷ Leo na vse pretege jadikuje nad že prej omenjenim pomanjkanjem, hkrati pa poudarja, da pomanjkanje ni le materialno, pač pa tudi duhovno: "Pišeš, pa v glavi je pusto, v nogah mrz, ne morem misliti. Čakaj, da se enkrat ogrejem. Slugo so Italijani oropali, tako, da sem gol, še mila ni. Papirja zmanjkuje. Če pridem k Tebi, Te naprosim za gorko kavo in sploh kaj takga, ob čemer se ogrejem." (pismo 28) Nenazadnje govori tudi o usodi vojaka (na splošno), ki iz trenutka v trenutek ne ve, ali bo preživel ali ne. Zlasti ga presune neprestan topovski ogenj, ki ne izbira žrtev: "Počasi, z bronastim sopečim glasom je padla težka granata za mano. Ne vem, ali je kdo zavpil, ali so zakreščale kosti in bruhnila čreva. En krik se je čul, kajti glava prvega Nemca (z izrazom *Nemec* misli na avstro-ogrškega vojaka, ki je bil iz Bosne) je letela v dolgem okornem loku čez nas, brez las, brez oči, kakor obsekana krogla. Padla je z mehko tesnobo na tla in se zakotalila med mrtve. Tam leži in sanja o Bosni zlati, mili majki in devojkji." (pismo 28) Ali "Od tau prihtaja oster grom in gost, kot bi igral klavir." (pismo 31) Zaradi neprestanega obstreljevanja in grmenja postaja vedno bolj vznemirjen in napet. Kljub vsemu pa je še zmeraj čutiti tisto upanje, ki ga žene naprej. To upanje, in ideal hkrati, ni nič drugega kot ljubezen do gdč. Jože Kobal. V pismih se ji na vse mogoče načine izpoveduje, toda ona (to sklepamo po vsebini pisem in po njenem značaju, kot so ga opisali njeni še živeči sorodniki) mu zaupanja ni vračala. Iz pisem je razvidno, da je bila precej svojeglava in trmasta. Če bi hoteli navesti vse ljubezenske izjave Lea Mežana, bi morali prepisati lep del te korespondence. Ker pa to ni moj namen, bom navedel le eno ali dve tipični izjavi: "Ljubezen je moč in barva čiste misli za dobro, ne verujte v

⁷ Manfred Rauchensteiner, *Vojna ob Soči z vidika avstrijskega zgodovinarja*, v: *Andreas Moritsch in Gudmund Tribitsch, n. d.; str. 18.*

blaženost, tudi ni več popolnih ljudi, ampak če ljubim, zahtevam to in ljubim tako. Pišite pisma, tudi razjasnite Vaše misli," (pismo 25) ali "Človek je fantast in težak, če ne bi veroval in ljubil bi bilo vse zelo dolgočasno." (pismo 31) Ali še bolj konkretno: "Pri Tebi pa je tako lepo, čuj dekle, ko pridem se ne boš dolgočasila." (pismo 34) Njegova ljubezen se vsekakor stopnjuje. Če bremo prva pisma, jo največkrat nagovarja z besedico *Vi*, pozneje pa tudi s *Ti*. Njegova ljubezen do gdč. Jože Kobal je že tako vroča, da jo celo zasnuje: "Veš, da sem sam, jaz in moja mama in potem? Če hočeš z menoj, evo Ti moje roko. To je ono, o Čemur nočem nikogar varati." (pismo 36) Pozneje, v istem pismu, to še enkrat poudari: "Joža, hočeš z menoj? Ljubi me, verujem in idi." (pismo 36) Glede na to, da se nista nikoli srečala, je očitno šlo za platonsko ljubezen, ki bi po vsej verjetnosti prerasla v pravo. Še najbližje sta si bila v Ljubljani. O tem govori takole: "Da, slučajni so zahtevali, da se nisma srečala v Ljubljani. Bil nisem takrat doma. V Sloveniji ni bilo prilike, kjer naj bi jo poiskala." (pismo 48)

Že na začetku tega poglavja sem omenil, da je bil Leo zelo razgledan mož. Bil je tudi izobražen, saj se je vpisal na dunajsko univerzo (ne omenja, na katero fakulteto), toda zadnje dejanje mu je preprečila vojna. Ta dogodek omenja le bežno: "Pripravljaj sem se, da idem na Dunaj v aprilu na univerzo. Pa isti - idi iz blata, ognja in aktov." (pismo 43) Besedi *ogonj* in *blato* se nanašata na naslednjo ugotovitev: O božiču leta 1917 so potekali izredno hudi boji na področju kraja Asolona in okoli hriba Monte Grappa. Posledice boja so bile pošastne: celoten avstrogrski častniški kader, ki je poveljeval na tem območju, je padel. Ostal je le Leo, ki na naslednji način govori o teh tragičnih trenutkih: "Bog taki prazniki. Off so vsi popadali, samo jaz sem še tu in komandiram našo revno stotnijo. Cele gore mrtvecev, celi kupi mesa. Mnogo glav leži gori na tej mračni Grappi." (pismo 28) To je bila skrajna jugozahodna meja fronte. To gorovje je nenadoma postalo vogelni kamen italijanske fronte.⁸ O takih grozotah govori samo še enkrat, ko opiše razmere na Monte Tombi: "Za Tombo je groza, najbrž jaha zopet mrtvaška konjenica na pirovanje. Baje je tam svatba. Nevest se ne manjka in na Tombi se žarijo zelo na gosto. To je bal. Krasno je vino, polna čaša. Meni pa ni do onih nevest, nočem, dokler vem, da me ljubi ta

nedolžni srček moj, moja Joža." (pismo 45) Pozneje omeni svojo novo nalogo, ki jo je dobil s prevzemom nove funkcije: "Razven tega jarka so mi naložili še par vozov aktov. Vsi grehi od slavne Hoge. Komp. so bili. Hoge. ni več, jaz sem bil zadnji pri njej, in sedaj pa pridejo akti in dečko mladi plačaj." (pismo 43)

Čeprav je ljubezen do gdč. Jože Kobal osnovno gibalno pisem, pa začutimo tudi njegovo vezanost na njegove vojake. Tudi tu gre za neko vrsto ljubezni. Nekateri, npr. Jako in Sinoj, sta mu ideal. To občudovanje izpove na naslednji način: "Jako, npr. moj prijatelj je tak ideal. Goto vo je in kaj je že vse doživel v Pešti in Berlinu, človeku se hoče blaznosti, ko to čuje, in on je ostal isti lep človek, črnih oči, črnih las," ali "Sinoj je pobegnil z 19. leti v Pariz in se zaljubil v varietetno plesalko zamorko, se poročil z njo in seveda odšel domov brez nje. In njemu je danes žal, žal po njej in ljubezni." (pismo 38) To opisovanje se še stopnjuje: "Ah kako se umira, če je vsega dovolj. Jako danes žari v ljubezni. Ja če njega ne bi bilo. Jako govori cele noči, njegov obraz je poln žaloigre onih, ki gredo pod jarem". (pismo 39) Opisi bosanskih vojakov dosežejo vrhunec, ko Leo še zadnjič piše o njih: "Tu je oni mšk iz Montmartra. Z njim živi in umerje, se bori, zmaga ali propade cel narod. Njegova maska je izraz vse dobrote in groze. To je on, Jako. Vsi drugi blazne. Blazne, ker je treba. Naš Bog naj živi." (pismo 40)

Iz teh treh opisov je razvidno, kako se je pritisk na vojake stopnjeval. Sprva so se verjetno pogovarjali o vsakdanjih stvareh, toda pozneje so začeli izgubljati stik z realnostjo bodisi zaradi izgube prijatelja, ki je padel na bojnem polju ali zaradi kakega drugega vzroka. Pritisk in napetost sta naraščala, vojaki pa so bili zmeraj bolj brezvoljni in obupani, ker niso videli rešitve, kako se prebiti skozi grozodejstva, ki so se dogajala vsak dan, vsako uro ali celo minuto.

Antipod temu klanju je narava. Narava je tista, ki lahko potrpi. Leo govori o njej le v superlativih. Vseskozi poudarja lepoto slovenske zemlje, ki ji ni para. Če danes opazujemo taisto naravo, o kateri govori Leo, lahko hitro ugotovimo, kakšnih gromozanskih sprememb je bila deležna ta desetletja, odkar so utihnili frontni topovi. Posebej uničujoč je bil "bobneči ogonj" – koncentrirano obstreljevanje določenih točk fronte, ki je trajalo več ur, izjemoma lahko tudi več kot cel dan.⁹ Za njega je narava nekaj enkratnega, ne-

⁸ Manfred Rauchensteiner. n. d. str 24.

kaj, kar ga tolaži in žene naprej: "Ja ti dnevi ob naši Soči. Kdor je preje videl te goriške trate in Sočo, jo ljubi sedaj vse bolj, vse bolj čuti za to zemljo v krvi se kopajočo." (pismo 14) Tak je opis reke Soče. Pozneje, ko se boji premaknejo globlje v Italijo, pa opiše tudi Piavo: "Taka je moja ljubezen, ko ti večeri ob Piavi. Umira in živi ta tiha jesen ob bregovih. Še se pretaka žgoča kri po teh borih in vinogradih, še trepetna brst v tem rumenem zraku in burji. Vihra in noče pasti, tako krčevito se stiska k mrtvi vejici... Žari v večerih za onimi griči, kakor bi hotela izbruhniti nevihta krvi. Tako je o Piavi, ne teče kot Soča. Kar brez srca brez misli se zrcali tja v dimu, v lepo Beneško." (pismo 26)

Opise podoživljanja naravnih lepot soške pokrajine (ne glede na bližino vojnih grozot) dobimo v zapiskih piscev, ki so si zaradi čina lahko privoščili pogoste oddihe.¹⁰ Eden izmed takih je bil tudi Leo. O enem izmed svojih oddihov govori takole: "Lepo se nam bo godilo, sedaj tam pod Sv. Lourencom. Tam ne žari zemlja od krvi in solnce ne bo potemnevalo od dima. Ne rečem, da je sijajno v zaledju, ampak če hoče človek živeti za lepoto, je lepo tudi danes." (pismo 19)

Zelo zanimivo je tudi njegovo, ne preveč dobro mnenje o Italijanih. O njih govori takole: "Sicer pa vsaj od začetka mi ni ugajalo. Preveč površnosti in nerazumnosti je, v teh ljudeh in v vsej njihovi umetnosti. Nekaj so podedovali kar ni njihovo, njihove so le robate hiše, polenta in usa nesnaga. Lepo se čuje laško govorjenje, da jedva ni v njem nekaj brezskrbnega in lahko-mišljenega, izraža vsak brbljanje." (pismo 21)

Če naredimo povzetek lahko rečemo, da je bil Leo zelo čustven človek, ki je imel srečo, da je svoje čustvovanje mogel izpovedati ljubljeni osebi. Bil je zelo razgledan in nenazadnje tudi iskren, kar se najlepše vidi pri prebiranju pisem, ki so se ohranila. To je bil človek, čigar sla po življenju je bila občudovanja vredna.

⁹ Tomaž Budkovič, *Vojna in okolje: Primer bovškega območja med prvo svetovno vojno*, v: *Andreas Moritsch in Gudmund Tributsch, n. d.*; str. 70

¹⁰ *Marta Verginella, n. d.*, str. 55.

Objava ohranjene korespondence

[1] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fr. Josephina Kobal - Lehrenin, Šembije bei Knežak (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 15. 1. 1917.

14. januar 1917

Menda, ker smo že stojiki in se ničemur ne čudimo iščemo zares in ne samo miru in granat. Jaz in moj dolgčas namreč. Na poti na znano planoto se človek vsega spomne kakor pred smrtjo. Mogoče se kaj oglasite? Čudil se sicer ne bom pač pa veselil. Pozdravljeni!

Leo M.

[2] Pismo.

Naslovljeno: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 2. 2. 1917.

31. januar 1917

Cenjeni!

Moj confoter sem že izmolil, torej nastopim skesan to belo prst. Menda Vas tudi ne bom presenetil, tako, da sem že malo potolažen. Da se opravičim naj povem še zgodovino, da jo nismo krenili na one solnčne gredice goriške ampak smo se zarili v krnske hribe, gašancali pod snegom in sedaj čakamo odrešenja tu, zapuščeni od pekla in nebes. Tako sem sam v svoji gajbici s celo kopo podgan in takega mrčesa, sicer pa precej uredi! Mogoče da bi še zblaznel počasi, vsaj normalni nismo, da ne bi bil človek domišljav, če že to pride od domišljije, ki naj bi bila včasih tako zoprna. To je bilo takrat, ko smo se slikali po onih raziškljenih svetiščih in kradli največkrat Bogu čas in zdravje. Takrat, ko smo mi vedeli vse in nič, ko smo zgubljali vero in čakali ljubezni. *O tempora o mores.*

Takihle reči je tudi dosti pri meni, da nisem sam. In ker nimam nikogar, ki bi me razumel in živel tam in takrat, so se spomini obudili na Vas. Na naju je včasih vezala mladost, to bo že res, da bi naju vezali spomini sedaj, ne vem - meni je tako, kot nekoč - prosim da upoštevate moj položaj.

Tako bo dovolj. Predvsem še enkrat odpustite meni grešniku, ki nima ničesar več, kot svojo kožo in še ta je vsak dan naprodaj. Tak je čas,

taki smo mi. Odpustite že zaradi spominov, da ne zginejo iz St. Kronine.

Čas je, da Vas pozdravlja nekdanji tovariš, ki vam je sedaj še bližji. Gotovo se me boste usmilili in napisali kak - odlomek. Prosim lepo!

Rokopoljub *Leo*

[3] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fr. Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 14. 2. 1917.

13. februar 1917

Cenjeni!

Bog zna, ali sem se zameril Vam ali pošti, da nisem dobil odgovora na pismo. Razven adrese nič posebnega, pač šele pride.

Pozdravljena *Leo*

[4] Pismo.

Naslovljeno: Brez ovojnice - le vsebina.

17. februar 1917

Bo že prav in res, da ne poznate front, kanalij in ne veste, da ima en človek včasih vseh 24 ur na razpolago ali mu jih je še teh premalo, - do zdaj je bilo bolj prvo v rabi. Potem bi se gotovo ne čudili in vprašali zakaj. Pač zato, ker čepim noč in dan v tej luknji brez solnca med mračnimi ljudmi, ki čakajo vsi z menoj vred življenja in smrti. Če pa človek pokuka ven izskozi palisado, pa vidi, da je še življenje tam zunaj, so lepi dnevi in rdeči sneh. In če Vam povem, da smo poblazneli, nikar ne majajte z glavo, smo ljudje excentrični. Vam bo že jasno. Zato in pa ker še ne vem ničesar in dokler moj Bog počena lagati tako idealno, se ne bojte, da Vas nadlegujem s takimi vsakdanjostimi in budalostjo. Če smo že na tem, da nas jutri ni več, zakaj bi mi odbili to veselje, da pišem kar tako, da gre naprej ne glede na naslov.

[5] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fr. Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 18. 2. 1917

Joža!

Pravzaprav nimam drugega povedat, kot da čakam Vašega pisma in slike. Reveži smo tu, še

papir je pošel. Vam vsaj tega ne manjka. Pišite kmalu in mnogo. Pristrčno pozdravljeni. *Leo*

[6] Dopisnica.

Naslovljena: Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: nečitljiv.

Februar 1917

Kako Ti ide srček? Upam, da vsaj tako kot meni. Kmalu smo zopet na plesu, kakor kaže. Pišite kmalu in mnogo. Poljubljena.

Leo

[7] Pismo.

Naslovljeno: Vel. Gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 28. 2. 1917

27. februar 1917

Draga Joža!

Lepo Vam gre, ravno ste pri štrukljih, vedno na poedinah, gotovo da ni časa g. Joža. Ampak mi smo bolj reveži, pa kljub temu, kdo bi zamudil priliko, da se ne bi izplakal, da ne bi povedal, kako težko, kako bridko je včasih, da mora človek nositi vso bol sam. To je ono, kar dviga dušo, kar bodri moč. Kako je mogoče misliti, da se varamo, in varamo, ko so misli tako čiste.

Redko pišete, pa jaz berem vse več kot pišete. Čitam besedo o nečem lepem, o sočutju in čustvih, ki narekujejo te besede. Mogoče pretiravam, kakor je tu navada, ker smo sami s seboj in svojimi dušami. Kako čudno, da je človek poet v teh dneh pekla, da hoče k zvezdam, da ljubi preteklost.

Niso fraze to, kar človek želi, ko je nekoč živel tako lepo. Navsezadnje pa to nič ne pomaga. Imamo lepe dni in solnce gori, žari po afriško, da smo očrneli prav po zamorsko. Lepi so večeri, da se človeku zahoče ljubimkanja, zahoče pesmi. Kadar stojim tu na vrhu in se gledam tako globoko, postane tako, tako mirno, da bi človek objel vse. Takrat se izvijajo tam za okopi glasovi o lepih dneh. O Sveti Luciji prepeva kak Kalabrež in naši, rudeči oblaki se zbirajo v en akord. Tako jadrajo misli čez gore tja domov na trate in loke, k domačim, k ljubljenkam, ki čakajo svojih sokolov.

Glas se gubi in joka v tresočem zraku in zginja v temo. Oh ta zemlja, oh ta pesem o ljubezni in solncu.

Recite, da ni vredno živeti. Srečni Vi g. Joža, ali tega gotovo ne čutite, ker ne poznate teh bridkih ur, te tragike.

Pišite mnogo, čakam in samo čakam. Zdi se mi, da me uničujete. Bog z Vami. Zahvaljujem za te lepe besede. Mnogo Vam bom še povedal, ko se bolje spoznava. kdaj se oglasite? Bodete poslali?

Imejte se dobro pri štrukturalnih, Vas že obiščem, glejte, da bodete kaj dobrega zvarili za moj pokvarjen želodec in bolno srce.

Od srca pozdravljeni

Leo

[8] Dopisnica.

Naslovljena: Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220. Brez datuma.

9. marec 1917

Ne vem, če Vas bom še našel tam. Pismo prejel. Prav lepa hvala. Odgovorim na drug naslov. Pišite takoj, kje ste. Pristrčno pozdravljeni.

Leo

[9] Pismo.

Naslovljeno: Ohranjena le vsebina; brez ovojnice.

13. marec 1917

Cenjeni!

Pred vsem Vas moram prositi za odpuščanje, pišem danes v drugačnih razmerah v svojem lastnem torej naravnem domu. Vsekakor pa se ne pripravljam, ne v odlomkih, ker ni časa - kar tako čutim. Dolgo ste pripravljali zaslužen odgovor. Hvala zanj, res interesanten. Nič pretiranega, nič vzhičenega, kar tako lepo klofuta za klofuto. Moja nesramnost ima dovolj za enkrat, toda upanje, da se velikim grešnikom veliko odpusti me še drži. Pa še nekaj; so tu čari "Geirterstunden", če rečem, da ni človek takole zdrav povsod in vsikdar, ker so razmere še silnejše kot narava ne smatram ravno vse za netaktno. Mimogrede, jaz čutim propalost in Vaš "drugi čas"

tam v zaledju. Če nočete biti enostranski, bode te potrdili. Govoril sem o onih "Geirterstunden" in njih razpoloženju in če že hočete, pismih. Gotovo bode te našli nelogičnost v prejšnjih in sedanjem pismu, ker je ravno slog danes jasen, saj meni se zdi in ton moj. Drugače ne morem, mejo preskočiti pa je dovolj bedasto. Še nekaj bi dejal k pismu. Iz razvodnika preideti na znanke in ob enem na slučajno srečanje. Lepo bi bilo res, in bi bile samo znanke iz mesta in bi človek prišel k pameti kot Tirolc. Štiridesetih let pa nočem čakati. da srečanje, prav rad iz srca rad, da ni tu drugače kot je, in ni človek svoj gospod, lahko bi bil na pragu, pa bi ne smel v hišo. Da res je "drugi čas". Brez obširnega dopisovanja - o tej obširnosti imam že zdavnaj svoje mnenje slovstva, človek lahko občuti lepoto, še celo v smrti ali v saj pravšnjo ima človek globoko zavest, da je spoznal nekaj lepega. Jo dobro poznam in vem, da jo ima navaden človek v obilni meri. To je glavna točka, to sem hotel, ne iskane težko priborene posebnosti, ne te, če ni smisla za lepoto lahko živite, pišete in umrete zanj, ne bode te jo videli. Ne morete zgubiti te misli tudi v največji vsakdanjosti, če je kaj jedra, če so že njive zorane. Menda, da bomo še rabili ljudi, ne bodite malodušni. Ne maram takega veselja, da bi si imel kaj očitati. Domnevanja so le domnevanja. Toliko o mojem tonu in čustvih. Motivi so bili različni, spomini izza durij, v mladosti z vso svojo britkostjo in malo svetlobo. Nisem doživel in živel v pojmu lepota in ne sreča, tako govori trpkost, ko spozna lepoto pa vendar - mladost v tvojo temni zarji, srce vzdihuje, Bog te obvarji! Sem že prvič pridigal, pa še vedno povdarjam.

Tako bo skoro vse. Tako sem mislil in sem Vam pisal, ne pa da se zabavam in pomnožim morebitno število. Ne bojte se, da bi Vas nadlegoval za še eno število, za Vas pa sem se drznil in ta greh mi je nakopal kapo klofuti in obtožb. Mogoče, da ta pregreha ni tako velika, da ne bi bila odpuščena. Meni gre za lepoto in spomine, tako če Vas je volja, mi bo jelo ljubo, in če bo moč, da Vas kedaj vidim, Vam povem še kak drug aksiom lepote.

Da ste oseba volje in usmiljenega srca, to želim, s kavico bi pa Vas jaz ne mogel pogostiti, naše zaloge so zelo skromne.

Pozdravljeni
Leo

[10] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 17. 3. 1917.

15. marec 1917

K cenjenem gosti vse najbolje
želi *Leo*

[11] Dopisnica.

Naslovljena: Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 23. 4. 1917.

22. april 1917, Vršič

Že četrti dan topniški ogenj, naboji žgejo prav po peklensko. Granate se kar tepo v zraku. Včeraj smo ga nagnali nazaj. Ob ugodni priliki več. O zameri pač ni govora g. Joža, vse kaj drugega. Pristrčno pozdravljeni

Leo

[12] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 15. 5. 1917.

12. maj 1917

Bil sem na dopustu pa ne v Studenem, dasi sem se namenil. Mogoče kasneje. Verjamem, da je pri Vas lepo, saj je pomlad in življenje. Tu na Vršiču, kjer smo mi, bobni noč in dan. Pa mraz že žvižga naokrog. Težko je takole čakati in gledat vso dolino cvetočo in kipečo. Tu pa divja smrt in griža. Štimunga... oglasi se kaj. Drugače je tu pravi križ.

Lepo pozdravlja *Leo*

[13] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fr. Joža Kobal, Studeno - Postojna (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 21. 5. 1917.

20. maj 1917

Na bliskovo gre vse k duš, da človek ne čuti izprememb. Če bi bil človek v kakem svetu, pa še romantični povrh. Lepo bi bilo res.

Lepo pozdravlja *Leo*

[14] Pismo.

Naslovljeno: Velecenjena gosp. Joža Kobal, Studeno - Postojna. Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 26. 5. 1917.

24. maj 1917

Cenjeni!

Po vseh teh dneh in njih odgovorih, slednjič prišel za par ur do mira. Nekaj me čudi, da se izpišem, nekaj kar kliče iz pomladi k meni, tu na te gričke, ki žare naprej v dimu in ognju v teh dneh polnih svetlobe.

Tako propast, veliko zelenja in cvetja tam za nami, da se človek zgrozi ob misli, da je moč še to lepoto objeti, jo občutiti, se igrati s cvetjem na tratah. Tu se vračamo nazaj v otroška leta v ono zlato dobo nazaj. Danes vem kaj nam manjka, vem, da smo preživeli mnogo lepega, ki se ne vrne več, prespali, prečuli v strahu in bojazni najlepši del tega rajanja. Skoro, da ni mnogo škode, če že ne životarimo več tako in še dalje.

Ja ti dnevi ob naši Soči. Kdor je preje videl te goriške trate in Sočo, jo ljubi sedaj vse bolj, vse bolj čuti za to zemljo v krvi se kopajočo. Kresovi gore že pomladi, po njej šviga plamen in vroče je kakor da žari že veter. Žari pa, da je veselje.

Dovolj bo, če bom preživel to zetek. Pač bo veliko makovih cvetov med klasi, pa kdo bi si vezal oči, ko gre življenju naproti.

Nekaj takega občutimo tu, ker ne gre drugače pisati kronik teh velikih ur.

Pač vse drugače je pri Vas in še v Vašem selu tam gori. Če že ne drugega, vsaj vodo imate za umiti. Dovolj, da ste rešeni ene skrbi.

Menda živite v upih pomladi, gotovo, saj je vse pred Vami. Kadar se Vam hoče, pišite, govorite, kakor Vam nanese. Zelo me bo veselilo. Pričakujem, kljub temu, da se maj končava.

Lepo pozdravljeni

Leo

[15] Razglednica z motivom zapornika.

Naslovljena: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k.u.k. Feldpostamt. 220, 3. 6. 1917.

3. junij 1917

Prisrčno pozdravljeni, danes Vam pišem pismo.

Leo

[16] Pismo.

Naslovljeno: Velecenjena gospodična Joža Kobal, Šembije Pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 13. 6. 1917.

Na Polju, 12. junij 1917

Draga Joža!

Čudim se res ne, vsaj v teh dneh ne, ko so živci pijani od groze in krvi. Čustva pa ta vir lepih misli in spominov, ta so čista, dimu in divjanju. Čustva so mi dala vero v Vas. Nekaj je vendar več kot vsakdanjost, odkar sicer to hrepenenje, ta moč volje, ta ljubezen do spominov in mladosti.

Če hočete z menoj v te labirinte Vam povem še več, to pa zato, ker čutim. Ko berem Vaše pismo, ki diha v upih in veri, da ste mnogo več povedali in mnogo več želite, kakor ste napisali. Kajne da bo res. Dejali ste, da se mi je življenje mudilo povsod. Živi se, tudi Vi ste živeli, in bogato se da povsod živeti, za ideale je povsod prostor ne pa za življenje golo. To sem okusil in ker sem ga, sem se obrnil na Vas, da sem živel v razkošju, ne vem, če bi bilo to moč. Živi se v samoti, pa družbe ni in ne izkušenj! In to je ono, za kar se greši ali pa zveliča. To in pa še kar je tu, sta mi dala nekoliko volje, da se ne dam varati in hočem, hočem živeti nekoč, samoto, in gledati v solnce lepote, kjer že bo, kaj mi mar drugo. Vem, če že pridem nazaj, kaj me čaka, je še dolga, dolga pot, mnogo muk in trpljenja. Pa dovolj je, da je volja, ki hoče. Recite, da niso britke te ure v dvomih, ki jih živimo sedaj. zato pa zahvaljujem za odkrito besedo in tople misli. Zelo Vam bom hvaležen za Vaše upe in želje. Prosim Vas, da me ne sodite napačno in ne tako, kakor je sedaj navada. Govorim Vam po mojih mislih, ker res ni čas ne prostor tu za pretiravanja, da rečem zelo milo.

Vidite g. Joža, da ste se motili v prvem pismu, ko ste trdili, da gre samo za korespondenco ali še hujše za njeno pomnožitev. Berite še Vi mnogo več, pa boste videli, da to ni res.

Jaz bi Vam danes povedal to, kar sedaj čutim za Vas, sedaj, pravim, ko človek jasno vidi pred

seboj vso svetlobo in nje senco. Žal, da se v obče zahteva več, kot samo volja in moč in zato nočem nikogar kompromitirati.

Čustva pa in lepe misli, ljubezen do lepote, ta pa niso naprodaj, Joža, kajne da ne. In to Vam poklanjam v zahvalo za Vaše zaupanje do mene. Verujte, da Vam vračam še več kot zaupanje.

So še skrivnosti, ki jih bova odkrila, ko se spoznava do dobra. Da bi bil konec, pravite. Ah ja, konec. Kdo ve, kdo zna noč temno razjasnit, bi se reklo.

Škoda, da sem že v začetku nevljuden. Veste, sliko namreč. Je hudo tu za okopi. Imam vse vrste aparatov, samo za fotografiranje pa ne, pa časa ni in v zaledje človek tudi ne pride. Je precej problematično vse skupaj. En odsev izza zimskih durij v januarju imam še, ko smo bili v Alpah pri Krnu. Lepo prosim, da mi oprostite to nesramnost. Sprejmite za dobro, kakor Vam jaz pošiljam. Če pridem kaj domov, Vam že prinesem osebno, če boste zadovoljni. So pa tu naši častniki in dva telokurata. Tukaj ob meni je naš g. stotnik, oni, ki sedi na strehi je Janez Jurca iz Velikega Otoka, drugih pa itak ne poznam.

Pišite mnogo in kmalu, čakam.

Prisrčno pozdravljeni,

Leo

na desni strani zadnje strani pisma: "Joža, veste kaj, prav lepo prosim, pa še Vi pošljite Vašo cenjeno sliko. Zelo, zelo mi boste ustregli. Boste?"

[17] Pismo.

Naslovljeno: Vel. gosp. Joža Kobal, Studeno p. Postojna (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 21. 7. 1917.

19. julij. 1917

Draga Joža!

Hvala za pismo, sliko in zadnjo kartico. Lepo ste govorili v pismu in ravno tako, da ni moč doumeti, kaj hočete. To je prav, da se človek ne zareče. Spomini so lepi včasih, pa ne vedno, sicer postanejo dolgočasni. O užitku imate svoje pojme, o tem je pač težko govoriti. Bogzna, kako to pride, tudi vzgoja sama ima svoj del o teh pojmih. Sploh sta užitek in lepota precej naražen in imate svoje probleme. Oprostite, da sem hotel več vedeti o Vaših besedah, kot je bilo.

Zadnje pismo me je temeljito podučilo, da se je treba držati teksta. Melodije pravzaprav ni. Ob enem pa se tega našega stanja res ne more razumeti. Je klostersko in ni, v kolikor smo svobodni v besedah. In moč sama daje temu življenju svojo smer. Ni to življenje ono, kar se zdi, ko se čuje grom topov. Grom ni odsev krvi, ampak le opisana oblika.

Lepo se nam bo godilo, sedaj tam pod Sv. Lovrencom. Tam ne žari zemlja od krvi in solnce ne bo potemnevalo od dima. Ne rečem, da je sijajno v zaledju, ampak če hoče človek živeti za lepoto, je lepo tudi danes.

Pri vas je tudi večkrat žeganje. Štruklov se pač ne manjka. Sicer pa Vas gotovo že motim v Vaših miroljubnih mislih. Oglasite se kaj g. Joža.
Pozdravljeni *Leo*

[18] Razglednica z motivom Večerna molitev.
Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 22. 7. 1917.

20. julij 1917

Duša, ne enkrat, tisočkrat je jadrala smrtna konjenica čez nas.

Poljub *Leo*

[19] Dopisnica.
Naslovljena: Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: Slabo čitljiv.

Julij, Miklavž ob Dravi
Joža!

Lepo ga praznujem, samo snega ni. Pa pri Tebi. Kako Ti ide? Dobro. Kaj moje pošte, včeraj sem ti pisal pismo. Odgovori kmalu.

Poljub *Leo*

[20] Dopisnica.
Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Studeno p. Adelsberg. Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 23. 8. 1917.

21. avgust 1917

Draga Joža!

Tukaj žge a ne od sonca ampak od granat. Časa je zelo malo. Piši, piši čim več.

Pozdravljena *Leo*

[21] Pismo.

Naslovljeno: Wohlgel. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 28. 11. 1917.

27. november 1917

Draga Joža!

Danes je prišla Vaša kartica od 18. v našo krtino. Res je s časom na tesno, pa tudi živci ne puste vedno misliti. Tudi ni dolgo kar smo šli iz Monte Tombe. Bogzna, kako prijetno bi bilo gori ležati na hribu in čakati granat. Pa gre in usoda odlaga. Mogoče prihajajo še boljši časi.

Leo Mežan

Tudi sicer postane človek bolj vsakdanji in neokruten v mislih, kar je pač posledica življenja, ki se zadovolji s surovim kostanjem.

Polagoma postaja človek otrok in si želi gorke postelje, gorke jedi pa bi bilo dovolj.

Utrujenost, strah, marši, ter blazno omalovaževanje samega sebe, vse to žene človeka od re-

signacije in ni mu več hudo, da padajo in da grmi in vrešči noč in dan nad glavo.

Pa če je le preblizu, če je le treba živeti samo še sekundo, se strese človek, in to je uganka zakaj.

To me spremlja po Italiji, kjer hodim. Sicer pa je prijetno, še precej gorko in vsega dovolj. Ničesar nam ne manjka in vsak dan je drugače.

Sicer pa vsaj od začetka mi ni ugajalo. Preveč površnosti in nerazumnosti je, v teh ljudeh in v vsej njihovi umetnosti. Nekaj so podedovali kar

Joža Kobal

ni njihovo, njihove so le robate hiše, polenta in vsa nesnaga. Lepo se čuje laško govorjenje, da jedva ni v njem nekaj brezskrbnega in lahkomišljenega, izraža vsak brbljanje. Ja poezija naših gor in njih postojank je izginila, izginil mir in spanje. Pa upajmo, da bo bolje. Oprostite, danes je šele prva prilika da pišem. Oglasite se.

Vas srčno pozdravlja
Leo

[22] Pismo.

Naslovljeno: Ohranjena le vsebina brez ovojnice.

30. november 1917

Draga Joža!

Pa ne da bi zamerili, da takole pišem, ampak v Italiji ni papirja, meni pa je že vse pošlo. Tudi mize ni, sploh ničesar več, tudi blažene gorkote ne, tako da je pismo že znak velike ljubezni. danes bomo že zopet pod topovi in Bogzna še pod čem. Vidite, da le čustva vele in da moč volje ni ravno najzadnji faktor.

Tako torej, ne glede na ves ropot, ves pekel, ki divja tuokrog, to divjanje in hlastanje sem se spomnil na mir, ki ga želimo. Na mir in ljudi, ki žive v njem sem se spomnil. Če se kdaj vidiva, ako Bog da, Vam to željo drugače izrazim, ne tako suhoparno, pa danes pije mora kri in možgane, domišljija sama ne rodi sanj. Predvsem se zahvaljujem za Vašo pozornost, ki jo bom vračal, če bo le moč. Razven vas so pač vsi pozabili na laške romarje. Hvala Vam od srca.

Bodite od srca pozdravljeni

Vaš Leo

[23] Dopisnica.

Naslovljena: Vele. gospodiča Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 5. 12. 1917.

2. december 1917

Joža!

Zelo sem radoveden na Tvoj odgovor - piši kmalu in mnogo. Tudi tu samo čakamo od danes opoldan. Prav po peklensko tudi artilerija je celo noč in dan. Rdeči sneh. Piši!

Poljub Leo

[24] Razglednica z motivom Bacchanala.

Naslovljena: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220; namesto datuma piše Printed in Italy in napis Zensuriert.

3 december 1917

Oprostite, ampak je pač plen, ki ima tudi svojo vrednost. Oglasite se kaj kmalu.

Leo

[25] Pismo.

Naslovljeno: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 8. 12. 1917.

5. december 1917

Joža!

Težko je odgovoriti na Vaša čustva na Vaše pričakovanje. Tako, kakor bi rad in Vi radi skoro ni mogoče, preveč je zmučena domišljija, preveč bičano srce in vse kar je lepega v duši. Lahko bi bilo pisati besede, dasi že teh zmanjkuj. Klatimo se že dolgo brez miru, brez spanja v negotovosti in to je tisto, kar miri. Tako in če Vam sedaj odgovorim, boste oprostili izrazom, verujte pa, da če je že čas tak, da so gotovo besede poštene. Glejte, da že resno rečem, kakor čutim, tako bom govoril, želel bi, ko so čustva tako različna, nagnjenja in razmere tako nestalne, da ostanete zvesti sebi, do drugih bodete gotovo. Ne poznam Vaših sedanjih razmer in Vam nekaj prav vrjamem. A res mislite pošteno, boste tako mislili.

Čujte, berem Vaše besede, Vašo zadnjo karto od 26 XI. in vem kaj želite, česa si hoče duša, živa moč srca in notranje sile.

Glejte Joža, če je to res, mogoče Vam se osmešim, za kar gotovo ne bi bil kriv, je to glas srca, nekaj, ki je na srcu, se preliva v krvi in živi v duši. Lepo od Vas, če pravite, da čakate, čaka Vaša ljubezen. To je en makov cvet, ona pesem barv in klicov k lepoti. Če to tako imenujete in imate čisto lepoto, Vam jaz odgovarjam z svojo ljubeznijo.

Sem se motil?

Ljubezen je moč in barva čiste misli za dobro, ne verujte v blaženost, tudi ni več popolnih ljudi, ampak če ljubim, zahtevam to in ljubim tako. Pišite pismo, tudi razjasnite Vaše misli. Škoda, da gremo zopet v Babel, če Bog da se še kdaj srečava na poti ljubezni. Tako, če želite, ta moja roka vliva.

Poljub *Leo*.

[26] Pismo.

Naslovljeno: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 12. 12. 1917.

9. december 1917

Joža!

Dolgo, dolgo je romalo po laški zemlji tole tvoje srčkano pisemce od 29 X. Seveda sem že takoj okregan, da nisem porabil prilike in da me spomini dolgočasijo. Ne bo tako. Prilika je in je ni na pohodih, potem tudi papirja ni, to so prosim te, da oprostiš razmere. Razmere so ustvarile drugačno razpoloženje in nagnjenja. Ni vseeno, če človek vsak dan spi ali recimo cel teden nič in še povrh ne je. Ali drugače, tak je naš sedanjí položaj. Tudi o domišljiji ne bi prav, ima svoja pota ta lepa bolezen in lahko se jo drugače uteši. Meni se zdi, da nič ne more razočarati, to kar si želim in hočem. Ne sanj, volje je treba. Da, zaupanja je treba. Pa močnega in krvnega zaupanja v samega sebe in svojega tovariša.

To je skoro vse, kar hoče ljubezen. Malo zahteva, pa to jo naj ne vara. Glej meni je v ljubezni veliko lažja vsaka blazna burja.

Taka je moja ljubezen, ko ti večeri na Piavi. Umira in živi ta tiha jesen ob bregovih. Še se pretaka žgoča kri po teh borih in vinogradih, še prepeta brst v tem rumenem zraku in burji. Vihra in noče pasti, tako krčevito se stiska k mrtvi vejici. Čudno je to nebo, da se ne čuje groma topov, bi človek dejal, da se odpira nebo in pek. Žari v večerih za onimi griči, kakor bi hotela izbruhniti nevihta krvi. Tako je o Piavi, ne teče kot Soča. Kar brez srca brez misli se zrcali tja v dimu, v lepo Beneško.

Ob večerih se zasveti kje ogenj in izgine, da se človek prekriža in želi čarovnici večni pokoj. Kmalu gremo k bakanalu čarovnic in krvi. In to je moč ljubezni, da je kljub temu človeku lahko, ker ga nekdo ljubi.

Lepa bolezen je ljubezen, lep poljub dekleta, dolg ognjen poljub. Je resnica in ni, nekaj žge, visoko do rdečih ustnic plapolja živ plamen ljubezni, sam vrag počiva v lepih očeh, na belih grudih in čaka cigansko polko.

Vse pride, prišla je ljubezen, pride poljub, pride nebo in večer. Ni, da bi spal, kdor ljubi.

Piši, - kmalu zopet. Od srca poljubljena *Leo*

[27] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 15. 12. 1917.

13. december 1917

Proti jutru grem na moj dan. Dobro, vsaj mnogo bolje kot pri nas bodete za Božič dobre volje. To in še veliko nam manjka. Zopet bo s pošto križ.

Poljub *Leo*

[28] Pismo.

Naslovljeno: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 30. 12. 1917.

27. december 1917

Joža!

Lepo od Tebe in Tvoje ljubezni. Mnogo, mnogo bi ti napisal, da nisem tako stopen. Včeraj smo prišli iz Asolone pod Grappo. Bog taki prazniki. Off. so vsi popadali, samo jaz sem še tu in komandiram našo revno stotnijo. Cele gore mrtvecev, celi kupi mesa. Mnogo glav leži gori na tej mračni Grappi. Deset dni smo ležali v snegu in se basali. Na 21. tega sem že sam vodil bataljon na naskok, vse drugo je že padlo. Na sveti večer in dan so po nas klale granate, da je bil splošen strah.

Eh kaj bi človek dal za čašo gorke kave. Za posteljo in za hip gorke sobe. Pa tega ni, pač pa je tema, dolge noči, skrbniki zmag, smrt in granate.

Srečni Vi.

Počasi z bronastim sopečim glasom je padla težka granata za mano. Ne vem, ali je kdo zaspil, ali so zakreščale kosti in bruhnila čreva. En krik se je čul, kajti glava prvega nemca je letela v dolgem okornem loku čez nas, brez las, brez oči, kakor obsekana krogla. Padla je z mehko tesnobo na tla in se zakotalila med mrtve. Tam leži in sanja o Bosni zlati, mili majki in devojki.

Drugače pa adijo mi in svet. Lepo vse lepo je v praznikih pri Vas.

Pišeš, pa v glavi je pusto, v nogah mrz, ne morem misliti. Čakaj, da se enkrat ogrejem. Slugo so Italijani oropali, tako, da sem gol, še mila ni. Papirja zmanjuje. Če pridem k Tebi, Te poprosim za gorko kavo in sploh kaj takga, ob čemer se ogrejam. Saj Ti sama bolj veš. Piši, piši mnogo.

Te poljublja
Leo

[29] Dopisnica.

Naslovljena: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 30. 12. 1917.

29. december 1917

Joža!

Bogve kako nam hudi ni tu ob Brenti. Prišli smo na oddih, pa kljub tem še vedno ležim na mizi v prav čarovniško okajeni kuhinji. Z dopustom je pač križ, ga noče biti in sploh kaj vem kdaj pride.

Sneži tu v tem kotlu, dolg čas je tu prav posebne vrste, ja zimski večeri naj bi to bili. Kdor je spočit že, tako pa ni moči še manj pa volje.

Poljub *Leo*

[30] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 4. 1. 1918.

2. januar 1918

Hvala za kartico. Tu sem sam, vse je odšlo v bolnice. Sam in med tujimi z bolno dušo in polno resnobe. Lepo, pa mogoče bo enkrat še lepo.

Poljub *Leo*

[31] Pismo.

Naslovljeno: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 17. 1. 1918.

15. januar 1918

Joža!

Pismo je došlo, ravno ko smo zopet na cesti. Treba je, da gremo zopet na one griče. Od tam prihaja oster grom in gost, kot bi igral klavir. Torej že zopet besni in v par hipih tega klavrnega marša zgine v ognju. V ognju v onem lepem petju in v igri življenja.

Pa naj bo še vzor idealen, pa naj in bi bilo težko človeku, da živi. Živi in hoče živeti. Bogve kaj, ne zakrijemo tudi rod baročnosti, kar nas je iznad onih, ki jih je rodila revščina. Volja je, pa bo moč v nas, pa bo zorenje v nas, ideali, o vsem tem pa dvomim.

Ne dvomim nad seboj, pač pa nad razmerami in junaki, ki nas bodo recimo redili. Ah kaka

proza, pa še to je vse skupaj blaznost, ko smo že zopet na poti.

To nebo je temačno, ko solnce dolgo, to vse je vojska. Počasi se gibljejo trume, kam nadvse jim smrdi. Človek je fantast in težak, če ne bi veroval in ljubil bi bilo vse zelo dolgočasno.

Kar naprej nas veže? Volja in upanje v naju sama in našo bodočnost. Dovolj je ledine, dovolj dela, mogoče bo treba mučeništva za vse to in za naše cilje.

Vse to toži ljubezen, ki jo pove sorodne duše. Če veruješ v to, veruješ lahko sebi in meni. To naj bo najin evangelij.

Poljubljena
Leo

[32] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 21. 1. 1918.

19. januar 1918

Molčiš in ne vem ali Ti je prav ali Te motim.

Tu je megla, dnevi, so turobni, noči brez svetlobe in miru. Pol večnosti je pred nami, ni mere v nas. Berem Ano Karenino, da se pobaham po otročje, pa kljub tem je vse to lepo, zelo lepo, ker je greh in ljubezen. Piši.

poljub Leo

[33] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 27. 1. 1918.

26. januar 1918

Razven mojega naslova, kjer naj se Hoge. II. izpusti ničesar novega in južno solnce. da, spominjam se prvih pozdravov, ki vsekakor niso bili preveč tragični. Nekaj moram pač vedeti in biti krvno prepričan, ker poznam moč utisov. Gotovo Vas obiščem, da si povesta srca, kar želita. Sicer Ti pa še napišem o tem.

Od srca poljubljena Leo

[34] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 9. 2. 1918.

8. februar 1918

Dve uri ste čakali in večeri so Vam bili prelepi?

Je res hudo, jaz čakam Tvojega pisma, ker je že dolg čas. Mi smo v pravem gorskem brlogu od včeraj. Če bi bilo mogoče tako živeti, kot pred letom, bi Ti najbrž že napisal cel roman, tako pa umira domišljija. vse skupaj je zelo dolgočasno. Tako je torej razpoloženje pri nas. Pri Tebi pa je tako lepo, čuj dekle, ko pridem se ne boš dolgočasila.

Poljub Leo

[35] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 12. 2. 1918.

11. februar 1918

Kdaj pride Tvoje pismo?

Imate tudi Vi toliko solnca, kot ga je tu. Lepo je v deželi citron, čeprav je vojska. Piši dekle! Poljubljena.

Leo

[36] Pismo.

Naslovljeno: Wohlgeb. Fraulein Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 16. 2. 1918.

15. februar 1918

Duša moja!

Če je ljubezen to, kar je bilo danes na Tombi, en sam lep krvav žar, lep trak živih barv, ki se je kopal v ognju sredi gore in izginjal in žarel. Potem je plamen visoko in hrepenenje veliko. Če človek gleda izza zaklona na nebo, na ono in čisto nebo, ki žari tam daleč istotako pa svobodno in če misli, da bo to dolgo, dolgo trajalo, še skoro večnost z istim svitom, pa naj kdo ne ljubi. Lepo je živeti in ljubiti. Bogve, da me ni strah življenja, hočem naprej, mogoče, da bodo razmere močnejše kot volja in moč, pa počemu ne naprej. In če ljubim, pa ne bi povedal resnice in nebi zahteval nečesa, počemu vsakdanjost.

Meni je težko, da bi koga ljubil, pa bi ne povedal razmer. Če bo vse to srečno prešlo, postanemo zopet ljudje - Veš, da sem sam, jaz in moja mama in potem? Če hočes z menoj potem, evo Ti mojo roko. To je ono, o čemur nočem nikogar varati.

Ljubezen je moč in zatajevanje, noč, da živi zanj in druge, zatajevanje, da ve kaj so žrtve. In teh je mnogo. Danes sem to, jutri prost, svoboden človek z dvema rokama in srcem, ki hrepeni po lepoti. Pravijo pa, da se ne da živeti samo tako. Joža, hočeš z menoj? Ljubi me, verujem in idi.

Dekle, duša, priznam, da so Tvoje misli lepe. Še nekaj zahtevam, da si ne očitava ničesar, ne beraštva, ne strasti. Če je to, idiva. Ljubim Te Joža. Ljubim Tvojo dušo. Veš kaj je poljub? Joža, poljub, ko počiva ljubezen in vsa moč in lepota telesa na ustnih in hoče izpiti črno kri, ki kipi hrepenenje, moj Bog.

Poljub, da vse gori, poljub, ki počiva na lepih očeh, na pramenih las, na belih grudih - vse to so odsevi lepote zunanosti in telesa, vse lep senj. In sanjati tudi hočeva, ljubiti, živeti, poljubljati.

Ah dekle, Joža poljub Tvojim lepim ustnem, očem. Kaj še hočeš?

Tvoj Leo.

[37] Dopisnica.

Naslovljena: vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 16. 2. 1918.

15. februar 1918
Joža!

Glej, da pišeš večkrat, najin nadaljni razvoj in Korespon. me zanima.

Poljubljena. Tvoj Leo

[38] Pismo.

Naslovljeno: Brez ovojnice.

17. februar 1918
Dragica!

Mogoče, da imam le danes dovolj časa, najbrž ga jutri ne bo več. Ravno sivih las si ne delam, gremo, kamor smo že šli, kar pride, pač ni drugače. Hudo mi bo po teh gričkih, takole kakor na našem Krasu rasto ti holmi, vse je razmetano, vsak korak je drugačen. Ni zanimivo, pa ljubko, in postelje imamo, umijemo se lahko vsak dan, tudi to je nekaj, kar nekaj.

Ljudje so pač drugačni ko lani, tu še ni tako hudo, ampak v Cessio Magiore je bilo drugače.

Človek lahko govori cel dan, brez, da bi razumel, to dela kri in te črne oči. Skratka, ljudje lahke vesti in širokega srca. Lahko se je vasovalo, pelo, plesalo, kdor je hotel. Pa vse to ni ravno požar sredi gozda, lahko se spi, še lažje misli, razmere in sanje o nečem, kar kamen že teži srce iščejo sence, pa ognja ni. Vsak čuti po svoje in negoduje, hoče lepote. Senj je to o človeku, Jako npr. moj prijatelj je tak ideal. Gotovo je, in kaj je že vse doživel v Pešti in Berlinu, človeku se hoče blaznosti, ko to čuje in on je ostal isti lep človek, črnih oči, črnih las. Ni to prevzetnost, če kdo živi pol življenje za telesno eleganco in užitki.

Bil sem z ljudmi, spal z njimi in pil bratstvo, ki so ga s svojimi 20 leti doživeli. Sinoj je pobegnul z 19 leti v Pariz in se zaljubil v varietetno plesalko zamorko, se poročil z njo in seveda odšel domov brez nje. In njemu je danes žal, žal po njej in ljubezni. Bog, kako je živel pozneje. In še cela vrsta. To so slike iz mojih dni, del življenja. Drugi del je na fronti, kako je tam, ne veš, pa čutiš. Še nekaj je in to so moji momci. Ah ti otroci iz Bosne in Nevesinja. Žive za minjažu, jedo za tri, pa tražijo. Pa ga vprašaš: "Čuj brate, kje si dobil kokoš? Kupio sam gospodine". Vse je kupljeno. Pa kar iz navade takole kupujejo tile mali margarci.

Sploh so zelo zanimivi, kdor jih hoče poznati. Glej, Joža, mnogo si lahko še poveva. Če bi ti to pripovedoval, bi te poljubil pri vsaki besedi. Mogoče pride tudi to. Nikar se ne čudi, če kdo govori kar živi in misli. To je tudi ljubezen. Vse, kar teži srce, na dan, nič naj ne bo skrivnostnega, kdor ljubi more vedeti, da ljubi celega človeka in ne besed. In to hočeva, idealov hočeva, dvigniva najin plamen visoko, ne pretirano z njim. Hočeva za njim, da vidijo vsi. Če hoče Bog, Ti več povem ko se snideva in bodo nočevala srca pri plamenu.

Na tvoja ustna poljub, dolg in vroč poljub
Tvoj Leo

[39] Pismo.

Naslovljeno: Brez ovojnice.

18. februar 1918
Moja Joža!

To je vse pred odhodom, po čemu vse življenje, danes živim in to je dovolj. Gori naj vse v

plamen kar čuti. Vse uživa, ničemur se naj ne osreče, kdor ljubi. To so dnevi, to so noči. Ko divjajo strasti in živimo le zase in za one kogar ljubimo. Ah kako se umira, če je vsega dovolj. Jako danes žari v ljubezni. Ja če njega ne bi bilo. Tega igralca. Jako govori cele noči, njegov obraz je poln žaloigre onih, ki gredo pod jarem.

Naša poglavja so skoro vedno enaka - danes nič, jutri še manj. Pač, jutri mogoče, mogoče pri jutranjem odhramo. Kdo to ve, pride kot vihar, vsi tega čakamo in ne malogdaj si želimo, pa ko je treba, nam je težko povsem kakor, da smo se tu rodili. Da, res je le, po ljudeh nam ni žal. Mi smo veseli, oni še bolj, ko se ločimo. Zabavno vsekakor ni to romanje, kjer ni zaupanja. Žalost, dolg čas, mračni dnevi, težke noči, vse bi bilo, da človek ne misli na bodočnost. Kdor ni še star, ta postaja v tem mraku. Tvoja ljubezen in moja, ki se sveti v teh mrkih urah. Kdo te ne bi prisrčno ljubil. Pa to je sreča.

Prisrčno poljubljena.
Tvoj *Leo*

[40] Pismo (nepopolno).

Naslovljeno: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 20. 2. 1918.

19. februar 1918

Danes je eden onih dni, ko se človeku zdi, da živi brez hrepenenja, kopren dan, da se vidi vse zelo daleč kakor v sanjah. Črke in nebo se zgublja v motni svetlobi, ki umira ko je še visoko solnce.

Prejel tvojo karto. Pri nas smo gospoda Kurenta praznovali po naše. Hrupno v eni sapi in prej ko smo hoteli, smo ga zaključili. Vsakemu svoje, tudi ta črnina ni ravno tako slabega zdravlja, da bi je bi človek žalosten.

Jemo, pijemo, igramo in kdor nima nikogar o komer bi premišljal, so mu vsi dnevi taki, kot tale devetnajsti.

Tu je oni mšk iz Montmartra. Z njim živi in umerje, se bori, zmaga ali propade cel narod. Njegova maska je izraz vse dobrote in groze. To je on, Jako. Vsi drugi blazne. Blazne, ker je treba. Naš Bog naj živi. Zakaj te ni tu. Tebe, srca, lepote telesa, lepote duše. To je ono, kar človek

ljubi. Joža, hočem živeti. Tako hudo ne bo, ker je bil ogenj na ešalone.

Bog s teboj, Joža.

[41] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 23. 2. 1918; na sredini naslovne strani dopisnice je žig "ZENSURIERT".

22. februar 1918

Joža!

Piši, za Boga. Čakam, pa vsaki dan nova presečenjenja. Idemo zopet na Grob. Pa šta ćemo.

Poljubljena *Leo*

[42] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku. Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 4. 3. 1918.

2. marec 1918

Danes v tem peklu dobil Tvoji karti.

Lahko si misliš, kako živi in misli. Živi, da plavamo v dežju, misli, da nas je 20 na štirih deskah. Pa vseeno je treba iti in še večkrat.

Boga mi, dobro Ti ide, danes plešeš, jutri v Ljubljani. To je naš ostrog. Če bo luči pišem pismo.

Poljub *Leo*

[43] Pismo.

Naslovljeno: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 6. 3. 1918; na sredini naslovne strani dopisnice je žig "ZENSURIERT".

2. marec 1918

Joža!

Sedaj smo tu. Ko smo odšli je bilo še lepo, potem pa se je ulilo in dežuje, enakomerno in če že ne drugega leji strašen dolgčas v tej dolini.

Ne vidiš, ker ne veš kje si, skala desno, stena levo, v sredi blato in par kolib, to je naš paradiz.

Paradijev je sicer veliko, ampak naš je oden iznad onih, ki jih je rodilo leto 14.

Kdo ve, če bomo še zmožni živeti. Težko je vse.

Razven tega jarka so mi naložili še par vozov aktov. Vsi grehi od slavne Hoge. Komp. so bili. Hoge. ni več, jaz sem bil zadnji pri njej, in sedaj pa pridejo akti in dečko mladi plačaj.

Plačaj, vojni veliko. 10 tisoč vendar ni veliko. Menda je usota taka, da mi ne da živeti. Pripravljaj sem se, da idem na Dunaj v aprilu na univerzo. Pa isti - idi iz blata iz ognja in aktov.

Vse to te ne zanima in počem tudi. Vse to je le, ker je ta dolgčas in človek res ne ve, o čem pisati.

Vidiš Joža, to je življenje. Dobro ti je Joža in vsem pravičnim ali nam, ki smo grešili in ležimo tu. Mogoče pa hoče Bog drugače. Mogoče.

Poljubljena. Tvoj
Leo

[44] Dopisnica.

Naslovljena. Wohlgeb. Fr. Joža Kobal, Šembije p. Knežak. Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 6. 3. 1918.

3. marec 1918

Kako to, da samo spite na tem Krasu.

Tu je že skoro pomlad, mnogo solnca in še več deklet. Vse bi bilo, da ne bi človek mislil na bodočnost.

Tako pa je vse brez barve.

Poljub Leo

[45] Pismo.

Naslovljeno: Brez ovojnice.

8. marec 1918

Joža!

Berem Tvoje pismo, berem in ne malo mi je težko odgovoriti. Ne morem se odvaditi stare navade, da ne bi kritiziral tuje misli po svoje. Duša, ne zameri! Ne boš, Joža? Torej dobro. Glej, kaj Ti povem, ni ljubezen igrača razmer ni to, kar kdo ni pričakoval, niti niso sanje. Je to ono notranje razpoloženje, ki je rojeno v nas, ki živimo, - ampak vsak po svoje. Niso besede, ne ljubavna pisma. Da, je plamen, žari in kipi vse višje, kot hoče srce, vse višje stoje ideali ljubezni. Srce hoče dejanj, hoče naslad in udobnosti. Ni več onih arij o večnem Eldoradu.

Da bi se bal boja, počemu. Kdor je prost, nima obzir. To povdarjam, pa prost. Kako bi te mogel drugače ljubiti. Bodočnost ni v naših rokah,

najmanj sedaj, veš, da Ti ne morem odgovoriti. To je ono, kar ni ljubezen in je najino. Značaj je harmoničen, kdor ljubi. Da prav imaš, mnogo si imava povedati. Mogoče, da pridem na dopust v tem mesecu. Pridem k Tebi.

Jakota ni, je odšel. So pa tu drugi, ki tudi niso brez zanimivosti. Tu sneži in ni lahko živeti. Osebne stvari so vse pretežke, da bi človek videl lepoto narave. Za Tombo je groza, najbrž jaha zopet mrtvaška konjenica na pirovanje. Baje je tam svatba. Nevest se ne manjka in na Tombi se žarijo zelo na gosto. To je bal. Krasno je vino, polna čaša. Meni pa ni do onih nevest, nočem, dokler vem, da me ljubi ta nedolžni srček moj, moja Joža.

Tudi jaz pridem v svate k Tebi na vrancu, na onem, ki ga je ubila granata pri Sv. Luciji. Dobro leti in tudi poradiš si je zaslužil. Hočem k Tebi v vas. V eni izmed lepih noči, onih noči, ki sanjajo o ljubezni in rode življenje.

Hočeš? Če te je volja, greva na pohod.

Bodi poljubljena, lepo in prisrčno od tvojega
Levka

[46] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku. Poštni žig: kk. u. k. Feldpostamt. 220, 28. 4. 1918.

27. april 1918

Hvala za čestitko. Oprosti, da so razmere, ki niso najbolj rožne in vsa presenečenja, ki sem jih doživel, odkar sem zopet tu v snegu, postale tako neugodne, da ni bilo prilike odgovoriti. Tudi sicer na dopusti so bile prilike neprikladne. Pričakoval sem tvojega pisma ali karte, pa si menda krivo poučena o razmerah. Oglasi se kmalu.

Leo

[47] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 2. 5. 1918.

1. maj 1918

Tvoje pismo prejel. Oprosti, da se radi pomanjkanja papirja, omejim na dop.. Ob priložnosti sledi pismo. Vsekakor si se prenačila s

Tvojo sodbo, mogoče tudi, da nisi razumela. Gotovo, da je treba pojasnila. Polno miru in lepih sanj Ti želi

Leo

[48] Pismo.

Naslovljeno: Brez ovojnice.

16. maj 1918

Joža!

Ne glede na moje tedanje razpoloženje, ki ni najbolj važno, in vseh razočaranj, ti odgovarjam, sicer pozno, toda nikakor ne prepozno. Pismo se prebral dvakrat. Prvič sem se malo začudil, drugič sem ga prečital, kakor je bilo treba. Da, slučajji so zahtevali, da se nisma srečala v Ljubljani. Bil nisem takrat doma. V Sloveniji ni bilo prilike, kje naj bi jo poiskala. In pozneje sem se čutil krivega, ker se nisem mogel osebno opravičiti. Ljubezen je pojem zase, je nekaj, kar se ne sklada z življenjem še manj s prostostjo. Čutil sem se vedno to, kar sem pisal, o tem se nisem lagal. Toda razmere in življenje samo, ne dajo vedno prilike živeti po žnorc. Vprašala si, kaj nameravam in povedala si, da mi ne kratiš svobode. To se ne sklada, sama čutiš. Ljubezen je drugo in ono kar hoče kdo, da živi zopet drugo. Kdor misli, da so sedaj časi taki, da je vseeno in se lahko oboje konča v enem, se v toliko moti, v kolikor je idealen.

Dejal sem, da izkoristi priliko. Ker bo prilik vedno manj, pa izkoristi pravo. To je pravo in edino modro, nikakor pa ne, se vezati na dvomljivo eksistenco.

Vse pravde, eksistenca gotovo ne sme. In te ti še dolgo ne morem, ali pa sploh nikoli nuditi. To je velika razlika med ideali ljubezni in njenim uresničenjem. Ti hrepeniš po uresničenju ljubezni, po trdni volji, meni je ideal vse, ker sem od danes do jutri, brez eksistence in hočem misliti. Kakor pač hočem, tako mislim sva na jasnem.

Vso srečo in polno pomladi tvojemu srcu, tvoji duši želi

Leo

[49] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gospodična Joža Kobal, Šembije p. Knežaku (Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 22. 5. 1918; ob žigu je še eden "ZENSURIERT".

21. maj 1918

Hvala za kartico. Srečniki. Tudi tu je vroče, ker zažigajo kresove. Mogoče se prične kmalu ples. Polno sreče želi

Leo

[50] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gosp. Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 27. 5. 1918; Poštni žig prekriva žig "ZENSURIERT".

26. maj.

Hvala za binkoštni pozdrav.

Prejela pismo? Pričakujem odgovora. Kako je v Ljubljani: in v Šem., tu streljanje in solnce pali, da smo počrneli kot zamorci.

Mnogo lepih majevskih noči.

Leo

[51] Dopisnica.

Naslovljena: vel. gosp. Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, datum - nečitljiv.

28. maj.

Molčite. Kako bo. Tu je krasno. Smo v malem trgu in polno Taljanih. To je lažni svet, samo dolgo ne bo to. Pa Vi? Pišite.

Poljub *Leo*

[52] Dopisnica.

Naslovljena: Velečenj. gosp. Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, datum - nečitljiv.

31. maj. 1918

Hvala za kartico. Torej sama, pa vendar dovolj zabave. Kdor zna živeti, živi lahko brez drugih. Če je tako, ti zavidam. Evo ti, v štimungi: pa naj vzame vse vrag, če že hoče.

Še več lepih dni želi

Leo

v spodnjem levem kotu: podpisani Robert Heib

[53] Dopisnica.

Naslovljena: Vel. gosp. Joža Kobal, Šembije pri Knežaku (Inner Krain). Poštni žig: k. u. k. Feldpostamt. 220, 13. 6. 1918.

12. junij 1918

Pismo prejel. Malo drugače sicer kakor sem hotu, pa sedaj gremo zopet naprej, treba je, da se vse odpusti.

pozdravljena Leo

Zusammenfassung

Briefe eines österreichisch-ungarischen Soldaten 1917 - 1918

Mit der Kriegserklärung vom 23. Mai 1915 begann der militärische Konflikt Italiens mit Österreich-Ungarn, der sich zu einem der blutigsten im Ersten Weltkrieg entwickelte. Trotz der erfolgreichen Verteidigung der österreichisch-ungarischen Armee war der Zusammenbruch Österreich-Ungarns unvermeidlich. Mit dem am 3. November in der Villa Giusti bei Padua unterzeichneten Waffenstillstand endete der Kampf und Italien konnte in der Folgezeit die ihm im Londoner Abkommen versprochenen Gebiete besetzen.

Wie bereits aus der Überschrift ersichtlich, sind Briefe das Hauptthema, es handelt sich jedoch um keine gewöhnlichen Briefe. Man kann drei Gruppen unterscheiden - Briefe, Postkarten und (drei) Ansichtskarten. Insgesamt sind es vierundfünfzig Schriftstücke, wahrscheinlich aber sind nicht alle Briefe erhalten. Dennoch sind die Briefe interessant und verdienen es, genauer beschrieben zu werden. Von den Kriegseignissen berichten sie zwar sehr wenig, da die Zensur dies unmöglich machte. Am wichtigsten ist die Darstellung der Gefühle des Soldaten, insbesondere das Gefühl der Angst und Beklemmung, das in den vorderen Linien herrschte. Die Abhandlung versucht drei Schlüsselfragen zu beantworten: Wer war der Soldat Leo Mežan? Wie starb er? Und wer war Fräulein Joža Kobal, mit der der Held unserer Geschichte korrespondierte?

Der Großteil der Briefe war nach Šembije bei Knežak adressiert. Dort war Fräulein Joža Kobal seit dem 25. September 1913 bis zum 28. Dezember 1916 als Hilfslehrerin und vom 29. Dezember 1916 bis zum 8. Oktober 1919 als ständige Lehrkraft angestellt. Zwei Briefe und zwei Postkarten kamen an ihre Heimatadresse in Studeno.

Der Großteil der Daten über Leo Mežan stammt aus dem Kriegsarchiv in Wien, wobei vor allem zwei Dokumente wesentlich sind, nämlich das *Sterberegisterheft des bosnisch-herzegovinische[n] Infanterie Regiment[s] N° 4 für [den] Monat Juni 1918* und die sogenannte *Grundbuchevidentz*. Eine wichtige Information ist das Sterbedatum, der 16. Juni 1918, denn im Hintergrund einer Erinnerungsfotografie ist das falsche Datum, der 14. Juni 1918, angegeben. Das Stammregiment Mežans war das Regiment Lir 27, in das Mežan am 18. Juni 1915 einberufen worden war. Später wurde er zum 4BH versetzt, wobei die einzigen Beweise für die Versetzung die Briefe sowie das bereits erwähnte Sterberegisterheft sind (das genaue Datum der Versetzung konnte nicht festgestellt werden). In dieser Einheit, in der er bis zum Leutnant befördert wurde, blieb Mežan bis zu seinem Tod. Das bereits erwähnte genaue Sterbedatum ist wichtig, denn nur einen Tag vor Mežans Tod begann die große österreichisch-ungarische Offensive, die den gesamten oberen Sektor der Piave umfaßte. Aus den Dokumenten erfahren wir auch, daß Mežan aufgrund eines Bauchschusses starb und bereits einen Tag nach seinem Tod im Ort Rosai nahe der Stadt Feltre begraben wurde.

Diese Angaben sind für das Verständnis des zentralen Themas der Abhandlung, nämlich der stilistischen Merkmale der Briefe sowie der Charaktereigenschaften des Leutnants unabdingbar. Ein Hauptcharakteristikum der Briefe ist die sowohl inhaltlich als auch formal mit dem Original übereinstimmende Transkription. Die Briefe sind grundsätzlich dreigeteilt, in Einleitung, Hauptteil und Schluß. Vom ästhetischen Standpunkt sind die Briefe sehr ansprechend. Der Anrede folgt (meist) eine Einleitung, der Hauptteil steht gewöhnlich in Beziehung mit der Einleitung und dem Schluß, der meistens an Fräulein Kobal gerichtete Grüße und gute Wünsche enthält. In den Briefen findet man die Bildung von Indikativen und Vokalreduktionen, während die Verwendung der Interpunktionszeichen vorbildlich ist. Die stilistischen Merkmale der Briefe stehen in engem Zusammenhang mit dem Charakter des Leutnants Mežan. Der Briefschreiber war ein sehr gebildeter und belesener Mann (nach dem Krieg wollte er die Universität besuchen). Sein Weltbild ist voller Hoffnungen und Erwartungen, gleichzeitig aber auch voller Pessimismus. In den Briefen ist die Rede vom Schicksal

der Soldaten im allgemeinen, sowie von der Verbundenheit Mežans mit seinen Soldaten. Der rote Faden aller Briefe ist natürlich das Bekennen der Liebe zu Fräulein Kobal. Als Gegenpol zum Abschlachten an der Front steht die Natur. Die Natur ist jene, die alles erdulden kann. Über sie schreibt Mežan nur in Superlativen.

Leo Mežan war ein sehr gefühlvoller Mann, mit einer starken, bewundernswerten Liebe zum Leben. Er erlebte das Ende des Staates, für den er so pflichtbewußt gekämpft und schließlich auch sein Leben geopfert hatte, nicht mehr.